

Seriyamızın bundan əvvəlki hissələrində insanın necə yaranması haqda maraqlı faktları təqdim etmişik. Ondan əvvəlki hissələrdə isə, bitkilərin, heyvanların, ümumiyyətlə həyatın necə yarandığı haqda elmi və dini dəlilləri vermişdik. Bu yazıda isə, həyatın mənbəyi haqda cəfəngiyyətin (təkamül nəzəriyyəsi) elm tərəfindən necə təkzib edildiyinə toxunacağıq.

(XXXII YAZI)

Həyatın mənbəyi haqqında elm nə deyir?- MARAQLI FAKTLAR

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi qədim Yunanıstana gedib çıxan bir doktrina olsa da, 19-cu əsrdə hərtərəfli şəkildə irəli sürülüb. Nəzəriyyəni elm aləmində ön plana çıxaran ən əhəmiyyətli inkişaf Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr olunan "Növlərin Mənşəyi" haqqında kitabı oldu. Darvin bu kitabda Yaradanın yer üzündə fərqli canlı növlərini ayrı-ayrılıqda yaratdığını inkar etdi. Darvinə görə, bütün növlər ortağ bir əcdaddan törəmiş və zamanla kiçik dəyişikliklərlə fərqlənmişlər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmamışdı; özünün də etiraf etdiyi kimi, bu, sadəcə olaraq, "əsaslandırma" idi. Həqiqətən də, Darvinin "Nəzəriyyə ilə bağlı çətinliklər" adlı kitabında uzun bir fəsildə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox vacib suallara qarşı həssas idi.

Darvin, nəzəriyyəsinin qarşısında duran çətinliklərin elmi inkişaf etdirməklə aradan qaldırılacağına və yeni elmi tapıntıların onun nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyinə ümid edirdi. O, bunu kitabında tez-tez qeyd edirdi. Ancaq Darvinin ümidlərinin əksinə olaraq inkişaf edən elm nəzəriyyənin əsas iddialarını bir-bir əsassız etdi.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyəti 3 əsas başlıq altında araşdırıla bilər:

1) Nəzəriyyə həyatın ilk dəfə Yerdə necə meydana gəldiyini izah edə bilməz.

2) Nəzəriyyənin irəli sürdüyü "təkamül mexanizmlərinin" əslində təkamül təsiri olduğunu göstərən heç bir elmi dəlil yoxdur.

3) Fossil qeydləri təkamül nəzəriyyəsinin proqnozlarına tamamilə zidd bir mənərə təqdim edir.

Təkamül nəzəriyyəsi iddia edir ki, bütün canlı növləri təqribən 3,8 milyard il əvvəl ibtidai Yer kürəsində yaranmış tək canlı hüceyrədən törəyiblər. Tək bir hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə meydana gətirə biləcəyi və əgər belə bir təkamül həqiqətən baş vermişsə, niyə fosil qeydlərində onun izlərinə rast gəlinmədiyi nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül prosesinin ilk addımına diqqət yetirmək lazımdır. Həmin o "ilk" hüceyrə necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi yaradılışı rədd etdiyi və hər hansı fəvqəltəbii müdaxiləni rədd etdiyi üçün "ilk hüceyrə"nin təbiət qanunları daxilində, heç bir dizayn, plan və nizam olmadan təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Başqa sözlə, nəzəriyyəyə görə, cansız maddə təsadüfən canlı hüceyrəni əmələ gətirmiş olmalıdır. Ancaq bu, biologiyanın ən təməl qanunlarına zidd olan bir iddiadır.

Darvin kitabında həyatın mənbəyindən heç vaxt bəhs etməmişdir.

Çünki onun dövrünün ibtidai elmi anlayışı canlıların çox sadə bir quruluşa malik olduğunu fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri inanılan "spontan nəsil" nəzəriyyəsinə görə, cansız maddələrin təsadüfən bir araya gələrək canlı əmələ gətirə biləcəyinə inanılırdı. Bu dövrdə həşəratların yemək qalıqlarından, siçanların isə buğdadan çıxdığına inanılırdı. Bunu sübut etmək üçün maraqlı təcrübələr aparılıb. Çirkli bir cırcındırın üstünə bir az buğda qoyulmuşdu və bir müddət gözlədikdən sonra bu qarışıqdan siçanlar çıxacaqdı. Ətdə qurdların olması da həyatın cansız maddələrdən yarana biləcəyinin sübutu hesab olunurdu. Ancaq sonradan başa düşüləcək ki, ətin üzərindəki qurdlar özbaşına yaranmayıb, milçəklərin gətirdiyi və buraxdığı görünməz sürfələrdən əmələ gəlib.

Darvin "Növlərin mənşəyi haqqında" əsərini yazdığı dövrdə bakteriyaların cansız maddələrdən əmələ gələ biləcəyi inancı elm aləmində geniş şəkildə qəbul edilmişdi.

Ancaq Darvinin kitabının nəşrindən 5 il sonra məşhur fransız biooqu Lui Paster təkamülün əsasını qoyan bu inancı qəti şəkildə təkzib etdi. Paster geniş araşdırma və təcrübələrdən sonra gəldiyi nəticəni belə yekunlaşdırdı: "Cansız maddələrin həyat yarada biləcəyi iddiası artıq qəti şəkildə tarixin arxivinə təhvil verilmişdir". (Sidney Fox, Klaus Dose, "Molecular Evolution and The Origin of Life", New York: Marcel Dekker, 1977, s. 2)

Təkamül nəzəriyyəsinin müdafiəçiləri Pasterin tapıntılarına uzun müddət müqavimət göstərdilər. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrənin mürəkkəb quruluşunu ortaya çıxardıqca, həyatın öz-özünə yarana biləcəyi iddiasının əsassızlığı daha da aydınlaşdı.

20-ci əsrdə həyatın mənşəyinə toxunan ilk təkamülçü tanınmış rus biooqu Alexander Oparin olmuşdur. Oparin 1930-cu illərdə irəli sürdüyü bir sıra tezislərlə canlı hüceyrənin təsadüfən yarana biləcəyini sübut etməyə çalışdı. Ancaq bu cəhdlər uğursuz oldu və Oparin aşağıdakı etirafı etmək məcburiyyətində qaldı:

Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi bütün təkamül nəzəriyyəsinə əhatə edən ən qaranlıq nöqtəni təşkil edir. (Alexander I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, Dover Publications, 1953, s. 196)

Oparinin rəhbərliyi ilə təkamülçülər həyatın mənşəyini həll edəcək təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrdən ən məşhuru 1953-cü ildə Amerika kimyaçısı Stanley Miller tərəfindən aparılmışdır. Miller ilkin Yer atmosferində mövcud olduğunu iddia etdiyi qazları eksperimental quruluşda birləşdirərək və qarışıqca enerji əlavə edərək, zülalların quruluşunda istifadə edilən bir neçə üzvi molekulu (amin turşuları-

nı) sintez etdi.

O dövrdə təkamüldə əhəmiyyət-

Yox olan varlıq, var olan yoxluq: Yaradılışın sirri harada gizlənir?

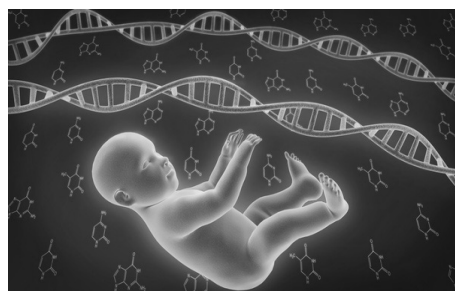
li bir addım kimi təqdim edilən bu təcrübənin daha sonra etibarsız olduğu və təcrübədə istifadə edilən atmosferin real dünya şəraitindən çox fərqli olduğu ortaya çıxacaqdı. ("New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life", Bulletin of the American Meteorology Society, cild 63, noyabr 1982, səh. 1328-1330).

Uzun bir sükutdan sonra Miller

özü istifadə etdiyi atmosfer mühitinin qeyri-real olduğunu etiraf etdi. (Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Cari Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, s. 7)

Həyatın mənşəyini izah etmək üçün 20-ci əsrdə bütün təkamülçü cəhdlər ardıcıl olaraq uğursuzluqla

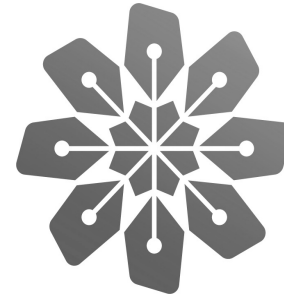

nəticələnməmişdir. San Diegodakı Scripps İnstitutundan tanınmış geokimyəçi Ceffri Bada 1998-ci ildə təkamülçü Earth jurnalında dərc olunan məqaləsində bu həqiqəti etiraf etmişdir:

"Bu gün, 20-ci əsri geridə qoyarkən, hələ də 20-ci əsrə qədər qoyarkən qarşılaşdığımız ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşılaşırıq: Yer kürəsində həyat necə başladı?" (Jeffrey Bada, Earth, fevral 1998, səh. 40)

Təkamül nəzəriyyəsinin həyatın mənşəyi ilə bağlı bu qədər böyük çıxılmaz vəziyyətə düşməsinin əsas səbəbi ən sadə canlı orqanizmlərin belə inanılmaz dərəcədə mürəkkəb quruluşa sahib olmasıdır. Canlı hüceyrə başəriyyətin yaratdığı bütün texnoloji məhsullardan daha mürəkkəbdir. İş o yere çatıb ki, dünyanın ən qabaqcıl laboratoriyaları belə cansız materialları birləşdirərək canlı hüceyrə əmələ gətirə bilmir.

Hüceyrənin əmələ gəlməsi üçün lazım olan şərtlər təsadüfən

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil proqramlarının hazırlanması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

izah edilə bilməyəcək qədər mürəkkəbdir. Hüceyrənin ən əsas tikinti materialı olan zülalların təsadüfən sintez olunma ehtimalı orta hesabla 500 amin turşusu olan zülal üçün 10 üstü 950-də 1-dir. Lakin riyaziyyatda 10 üstü 50-də 1-dən az olan ehtimallar praktiki olaraq "qeyri-mümkün" hesab olunur. Hüceyrənin nüvəsində yerləşən və genetik məlumatı saxlayan DNT molekulu inanılmaz bir məlumat bankıdır. Təxmin edilir ki, insan DNT-sindəki məlumat kağız üzərində saxlanılsa, hər biri 500 səhifədən ibarət 900 cildlik bir kitabxana təşkil edəcək.

Bu zaman çox maraqlı başqa bir dilemma yaranır: DNT ancaq müəyyən ixtisaslaşmış zülalların (fermentlərin) köməyi ilə çoxala bilər. Lakin bu fermentlərin sintezi

yalnız DNT-dəki məlumatlara uyğun olaraq baş verir. Bir-birindən asılı olduqları üçün replikasiyanın baş verməsi üçün hər ikisi eyni vaxtda mövcud olmalıdır. Bu, kortəbii nəsil ssenarisini çıxılmaz vəziyyətə salır.

San Diego Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü Prof. Lesli Orgel Scientific American jurnalının 1994-cü il oktyabr sayında bunu belə etiraf etmişdir:

"Son dərəcə mürəkkəb quruluşa malik olan zülalların və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni anda təsadüfən əmələ gəlməsi ehtimalı çox azdır. Bununla belə, birini digəri olmadan əldə etmək də mümkün deyil. Buna görə də insan həyatın heç vaxt kimyəvi üsullarla meydana çıxma bilməyəcəyi qənaətinə gəlmək məcburiyyətində qalır". (Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, c. 271, oktyabr 1994, səh. 78)

Şübhəsiz ki, həyatın təbii agentlər tərəfindən meydana gəlməsi mümkün deyilsə, o zaman həyatın fəvqəltəbii şəkildə "yaradıldığını" qəbul etmək lazımdır. Bu həqiqət, əsas məqsədi yaradılışı inkar etmək olan təkamül nəzəriyyəsinə açıq şəkildə əsassızdır.

Darvinin nəzəriyyəsinə əsassız edən 2-ci əsas məqam isə nəzəriyyənin "təkamül mexanizmləri" olaraq irəli sürdüyü hər iki anlayı-

şın əslində heç bir təkamül gücünə malik olmadığına anlaşılmamışdır. Darvin təkamül iddiasını tamamilə "təbii seçmə" mexanizminə əsaslandırdı. Onun bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adında açıq şəkildə görünür: "Təbii seçmə yolu ilə növlərin mənşəyi".

"Təbii seçmə" təbii seçmə terminidir. Təbiətdə yaşamaq uğrunda mübarizədə yalnız təbii şəraitə uyğun və güclü canlıların sağ qalacağı fikrinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcıların təhdid etdiyi maral sürüsündə daha sürətli qaça bilən maral sağ qalacaq. Beləliklə, maral sürüsü sürətli və güclü fərdlərdən ibarət olacaq. Amma təbii ki, bu mexanizm maralların təkamül etməsinə və ya onları at kimi başqa bir növə çevirməsinə səbəb olmur.

Ona görə də təbii seçmə mexanizminin təkamül gücü yoxdur. Darvin də bu həqiqətdən xəbərdar idi və "Növlərin mənşəyi haqqında" kitabında bunu etiraf etməyə məcbur olmuşdu: "Faydalı dəyişikliklər baş vermədikcə təbii seleksiya heç bir şey edə bilməz". (Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 189).

Bəs bu "faydalı dəyişikliklər" necə baş verə bilərdi? Darvin, dövrünün ibtidai elmi anlayışı daxilində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdır. Darvindən əvvəl yaşamış fransız biooqu Lamarka görə canlılar həyatları boyu keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsle ötürür və bu xüsusiyyətlərin nəsilədən-nəsle yığılması nəticəsində yeni növlər meydana çıxır. Məsələn, Lamarka görə, zürafələr ceyranlardan əmələ gəlib və hündür ağacların yarpaqlarını yemək üçün mübarizə apardıqca boyunları nəsillər boyu uzanıb. Darvin də buna bənzər nümunələr verdi. Məsələn, "Növlərin Mənşəyi" adlı kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların sonralar balinalara çevrildiyini iddia edirdi. (Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, s. 184).

Lakin Mendel tərəfindən kəşf edilmiş və 20-ci əsrdə genetikanın inkişafı ilə təsdiqlənmiş irsiyyət qanunları, əldə edilmiş xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi mifini qəti şəkildə məhv etdi. Beləliklə, təbii seçmə tamamilə əsassız və təsirsiz bir mexanizm olaraq qaldı.

(Ardı olacaq)
Elçin Bayramlı